

Brezpojmovna politika in politično revni pojmi

Dodatni zapisi o Beckovi "Iznajdbi političnega"

Se je vredno vračati k Beckovi kratkočasni "Iznajdbi"? Konec koncev sta od izida te, z levo roko napisane knjige pretekli že dve leti, kar je že skoraj preveč spričo modnega ciklusa, ki so mu podvržene tudi družboslovne publikacije in njihove teme. 'Catch-words' se medsebojno preganjajo. Stefan Breuer je v neki recenziji že zelo zgodaj opozoril na to, da esteticizem pomeni "skrivno gonilo" knjige in da njen avtor ponuja nekakšno "Marlboro-filozofijo" ("Ko 'in' odpravi 'ali-ali' ", v: FAZ, št. 214, 15.9.1993).

Trije razlogi obstajajo, ki me kljub tem ugovorom, za katere bi – če govorimo v oksimoronu – v posladkanem besedilu lahko našli ničkoliko podkrepitev, spodbujajo, naj se z jedrnatimi opombami vendarle povrnem k Beckovi knjigi o nekakšnem novem pojmu političnega. *Prvič* časopisu, ki si je nadel ime "Leviathan", pristaja, da s svojim političnim pojmovanjem vedno znova odseva 'čas' oz. da na novo predstavljene politične pojme bere kot ogledalo časa (in njegove družboslovne vede). Zato bodo tej reprizi Becka sledili še drugi tovrstni prispevki. *Drugič*: Beckov lahkomišelni esej je v mnogih pogledih simptomatičen za stanje družboslovne teorije in analize. Z

zaledjem zagotovljenega prostora za umik znotraj podržavljenega, a še vseeno dokaj uglednega akademizma se družboslovci s tržno preverjenimi formulami igraje odpravljajo "iskat resničnost". Bistrim miselnim poizkusom sicer ni moč veliko očitati, nezrelo besedno mazaštvo družboslovnega porekla pa zato v toliko večji meri ni le znamenje že dolgo navzoče "krize družboslovnih ved" (Alvin Gouldner je že leta 1970 objavil knjigo z naslovom "The Coming Crisis of Western Sociology"). Nespoštljivo ravnanje z besedo danes spada k temu, kar bi lahko poimenovali 'banalna trahison des clercs'. *Končno* je Beckova "iznajdba" v obdobju, ki je obsedeno z inovacijami, simptomatična za celo vrsto novejših tez, po katerih naj bi "politika" postala družbeno univerzalna in ki se zgledujejo po Giddensu in vse do Grevena, pa naj bodo po kakovosti in utemeljenosti še tako različne. Zdi se, kot bi živeli v obdobju ekspanzivnih politizacij.

Ti trije razlogi me silijo, naj pojmovnozgodovinskemu prispevku svojega kolega in prijatelja Karija Palonena dodam perspektivno in metodološko drugačen pogled na politiko. Kaj tvori "politično resničnost", kako je mogoče to resničnost dojeti? Pri opisu le-te moramo neobhodno govoriti o osebah, saj so osebe tiste, ki "politiko ustvarjajo". Kljub svojim pogosto skorajda radikalnim razlikam so si v tem edini vsi politični pojmi. To pomeni, da predpostavljajo osebe v smislu akterjev, ki postajajo osebe prav preko zmožnosti delovanja. Kljub različnim ciljem in različnim postopkom, pa naj bodo avtoritarni in/ali elitni in/ali demokratični, gre za "politiko" vedno šele, ko so podani prostori delovanja, ne le abstraktna "kontingenca", ki jo lahko skupine ljudi z zavestnimi odločitvami tako ali drugače izkoristijo; pri čemer je vseeno, kakšne rezultate lahko te odločitve in z njimi povezana dejanja povzročijo. Politika povzema spor o možnosti odločanja ali neodločanja o danih problemih z ozirom na to, kar je resničnega in učinkovitega. Zato je politika, kot je to točno formuliral Hugo von Hofmannsthal (v "Knjigi prijateljev"), "sporazumevanje", natančneje: trajni spor "o resničnem" in o obliki, v kateri naj bi bil ta spor izbojevan. Konstrukcija političnih pojmov je zato 'politikum' prve vrste. Kot koncepcija političnega se le-ta preko besednega udejstvovanja aktivno vključuje v politični posel, in je zato po svoje v veliki meri dolžna nositi odgovornost.

1. Beckova knjiga, ki je na trenutke skoraj podobna recimo Huttenovemu pozivu – vse je politično, ukvarjanje s politiko je prava slast –, je privlačna zaradi mnogih formulacij, ki se bleščijo kot dragi kamni, in zaradi v njih odsevajočih nazorov.

Že avtorjeva drža ugaja. Breme kulturno kritične fundamentalistične analize tu profesorja ne pritiska k tlom, tako

da bi bil zmožen diagnosticirati le še klavrno kleče ali pa obupano godrnjati v temno prihodnost. Namesto ozko in togo kanalizirajočega *ali-ali* je na koncu terorizma z obliko ali-ali, nekakšne intelektualne hladne vojne, v središču mladostno sveži *in*. Raznovrstne možnosti se zdijo za vselej dane. Široki spekter sega od popolne črnine preko skoraj neskončne vrste medtonov do absolutne beline. Toliko so Beckovi pogledi osvobajajoči; kažejo relativni značaj danih problemov in odpirajo mnogo vrat, ki so se zdela zaklenjena. Poziva k boju proti sklerozam uveljavljenih institucij, skupaj z njihovimi uveljavljenimi pojmi in njihovo prav tako uveljavljeno kritiko. Nekateri, tako pravi Beck, zapravljajo politične rešitve tako, da podobno kot lemingi obupano capljajo po uhojeni stezi industrializirane, zgolj v rast usmerjene moderne, in če ogromnih stroškov v obliki tako imenovanih zunanjih dejavnikov že ne odobravajo, jih vsaj brez domišljije sprejemajo. Drugi oslepijo v togem pogledu na Meduzino obličje moderne. To pomeni, da v dialektično blokirani kritiki spregledajo vse priložnosti, ki se odpirajo med protislovji prevladujoče psevdopolitike, priložnosti, ki bi jih lahko izkoristili za to, da bi iz moderne zavestno prešli v "refleksivno moderno" (Beckova najljubša beseda).

"V vse več pogledih smo v situacijah, ki jih dane institucije, pojmi in koncepcije političnega ne morejo dojeti, niti nanje ustrezno odgovoriti. To pa spet ni tako novo." (Str.18) Tako Beck uvodoma oriše neznosno stanje, ki ga sili k novi iznajdbi "političnega". "Globoko institucionalno krizo industrijske družbe" (str. 46) alias "naivne" moderne naj bi presegli s prizadevanjem za politiko, ki uvaja nekakšno novo umetnost mogočega. "Novo umetnost" zato, ker bo šele v splošni "svetovni rizični družbi" (str. 21) in njeni sekularni "individualizaciji" poleg nevarnih zapiranj (etnocentrizmi vseh vrst) vzknilo veliko novih možnosti oblikovanja.

Ko Beck navaja obsežni katalog izmišljenih političnih možnosti, se hkrati sam skeptično ozira nazaj. Zato se bomo v naslednjem odstavku spomnili Montaigna. Le kdo danes ne bi želel počastiti Montaigna? Seveda: na začetku in na koncu bomo naznanili skoraj radostni "dvomim, zato sem dejaven", sangvinični moto ali estetsko geslo zavezujoče nevezanosti, ki je velikemu dvomljivcu na začetku moderne vcepila grozo.

2. Beckov temperament utemeljevanja je mogoče še najbolje označiti kot optimizem, obdan z dvomom, kot zavezujočo nevezanost. Nenavadno neizkušeno in brezskrbno si je zavihal rokave. S tem postaja skoraj pravi pobudnik nekakšnega novega intelektualnega 'pozitivizma'. Njegovi gesti 'končno biti spet pozitiven' ustreza pavšalni odklon od vsega, kar se imenuje

“dialektika razsvetljenstva” kot srčika izkušenj 20. stoletja, stoletja totalitarnega vladanja (prim. tudi simptomatično odklanjanje Adornovega “negativizma” pri Axlu Honethu v 1. zvezku *Leviathana* 1994, str. 81 in nasl.). “Čisto preprosto. Sit sem pesimizma. Da bi še podčrtoval splošno črnogledost, se mi ne zdi preveč privlačno. To je vendar očitno. (...) Intelktualno in družboslovno imamo povsod opravka z mišljenjem, ki vsako dejavnost obsoja na brezizhodnost. (...) Največje možno nasprotje se glasi: delovanje je mogoče in polno možnosti. To je čudovito naivno. Ima me, da bi to razkril – mimo vsake verjetnosti.” (Str. 33.)

Možnosti, ki jih prikazuje Beck, temeljijo predvsem na treh med seboj tesno povezanih domnevah. Na domnevi sekularno globalnega procesa individualizacije (a); domnevi o “protistrupih”, ki so jih sprožili ekološki izzivi (b); in domnevi “refleksivne moderne” kot nekakšnega čudnega pleteničenja, ki je zakoreninjeno v zahodno-akademskem svetu (c).

a) Diagnoza individualizacije, poglobitve vsebine “Rizične družbe”, kot vzrok in posledica moderne, je siva od starosti; ima pa mnogo pristašev. Z različnimi dokazi in različnimi poudarki so zavezujočo logiko te moderne v njeni srhljivo fascinantni ambivalentnosti vsi opredelili kot “negativno podružbljanje”, kakor tudi kot “emancipacijo” (pri Mannheimu se imenuje “temeljna demokratizacija”). Beck to individualizacijo predpostavlja in hkrati propagira nekaj takšnega kot individualizacijo druge stopnje. “Danes ljudje niso ‘vrženi’ v svet industrijske družbe iz zavetja stanovskih, versko transcendenčnih gotovosti, temveč so *iz* industrijske družbe gnani v vrtince svetovne rizične družbe. Nenazadnje jim je namenjeno življenje z najrazličnejšimi, med seboj nasprotujočimi si globalnimi in osebnimi tveganji.” (Str. 39.)

Brez nadaljnje utemeljitve – pa čeprav s povsem točnimi pripombami o komunitarističnem govoričenju (str. 151 in nasl.) – Beck za korak naprej od zgodnjih liberalcev predvideva neke vrste univerzalno zmožnost delovanja vseh, v svojih družbenih pogojenostih nikjer natančneje opredeljenih in po svetu begajočih individuumov. “Mala pofrancoska revolucija” kot “boj za individualizacijo” (str. 30) se, kot se zdi, ne odvija povsod. Odpira prostor “in”-a. “Ker je vse trdno in stanovsko tudi znotraj industrijske moderne ‘izpuhtelo’, ker institucijski in organizacijski sklopi industrijske družbe izgubljajo samostojnost in postajajo negotovi, propada mreža vlog, ‘ohišje podložnosti’ (Max Weber), ki je ustvarilo in utrdilo industrijsko moderno. Le-to se cepi na *odločitve posameznikov*“ (str. 63). Kakor da bi se iz “priložnostnega decidizma” avtoritarne oblasti Carla Schmitta,

čigar prazni, odločni eksistencialni gestus doživlja presenetljiv preporod, porodila decidivna priložnost za neštete individuumе, ki pohajajo v praznem prostoru možnega. Beck govori o abstraktnem individuumu, ki je zmožen izbiranja, odločanja in delovanja, čigar prostor, sredstva in obzorje ostajajo povsem neopredeljeni.

b) Kdor si spričo takšnih dejavno mogočnih univerzalnih individuumov začudeno mane oči, bo moral mobilizirati še več vere v čudeže spričo neverjetnega rešilnega delovanja "protistrupov".

Hölderlinova, tako pogosto neokusno izven konteksta pesmi citirana beseda – "Kjer pa je nevarnost, tudi rešilno raste" – odzvanja tudi pri Becku in je tako rojstna ura "protistrupov". "Radikalizacija moderne" – "namen *Iznajdbe političnega*" (str. 20) – odkriva in izkorišča te "protistrupe". "Menim, da ekološko vprašanje tvori čudovito moralno okolje. Popolnoma zgrešeno je, če rečemo: vse vrednote se razblinjajo. Nasprotno je res: z nevarnostmi in posledicami, ki jih poraja industrializacija, je nastal vir modernizacije, ki ne posplošuje le konsenza, temveč tudi spor" (str. 28).

In še neposredneje, še bolj pozitivno: "Obstaja le ena moč in oblast, ki je tega zmožna (postaviti pod vprašaj "racionalni in moralni monopol industrijske civilizacije" WDN), in to je diktatura dejanskih nujnosti – ekonomije, tehnike, politike, znanosti –, torej *absolutizem same industrijsko družbene moderne*. To je teza, oz. brez lažne skromnosti, teorija, filozofija, ki bi jo tu želel vzpostaviti, razviti in raziskati v nekaj pogledih: modernizacija zaradi svoje osamosvojitve industrijsko družbeni modernizaciji krade njene temelje in koordinate." (str. 58.)

Ker Beck v nadaljevanju ne razvije teorije in tudi ne opravi vsaj kolikor toliko verodostojne vzročne analize, nejeverni bralec ne izve skoraj nič več kot le to, da se poraja nekakšna "druga moderna", "katere obrisi so nejasni, saj v njej vlada *žin*, njegove dileme in ambivalentnosti. To je trditev, ki bo zmedla in iritirala marsikatero uho" (str. 58 in nasl.). Tako tudi moje. Ker ne verjamem, ne morem dojeti budnice družbi; družbi, ki "dojema ekološko vprašanje kot *nebeško darilo samopreoblikovanja doslej fatalistične industrijske moderne*" (str. 247).

Bes nad temi praznimi gestami, nad izpraznitvijo vseh problemov se povezuje z občudovanjem tega, kako lahko "oprijemljivi" družboslovec, ki je med drugim v reviji "Soziale Welt" in v 70-ih letih včasih tudi v "Leviathanu" prispeval pomembna odkritja, postane tak a-sociolog. Antisociološki angažma bi bil, po možnosti brez resentimenta Helmuta Schelskega, spričo stanja sodobne "družbe" in njenih družboslovnih ved dovolj razumljiv. A ponujanje trezne

resnicoznanstvene analize, ki naj bi postavila pod vprašaj strukturo zamujenih ne-odločitev – kako nenavadna družboslovna prezentacija samega sebe.

c) Ah, to govorjenje o “tej” moderni in njenem “projektu”. Kako nejasni pojmi. Tudi tu zaman upamo na analizo. “Tej” moderni, za katero Beck predpostavlja dominantno logiko, in ki je zmožna protistrupno homeopatsko prelisiti samo sebe, sledi “refleksivna moderna”, ki na hibridne prevare “te” moderne nalaga še nove. “Na konci modernosti” (Nietzsche), kjer je po svojem mnenju seveda vsak posamezni avtor, je refleksivnost triumf. In če že sami sistemi in nenazadnje birokracije postajajo “refleksivne”, kako potem takšna refleksivna zrelost ne bi veljala za vso moderno?

“Zdaj se približujemo trdnemu jedru refleksivnostnega argumenta: ta teza se zoperstavlja vrojenemu ‘pogledu v svet’ enostavne modernizacije, njenemu *nameravanemu optimizmu vnaprej določene, istočasno od Boga hotene možnosti nadzora nad tistim, česar ni mogoče nadzirati*” (str. 83).

Le kdo bi temu ugovarjal? Vendar: kje so navedeni razlogi, da bi bila dominantna logika “te” moderne s svojo latovščino na koncu in bi se, razcepljena na milijarde, utelešena v individuumih, zdaj porajala kot trajna refleksija? “Refleksivna moderna” po Beckovem mnenju pogojuje “obdobje delovanja” (str. 83), ki bi ga ustvarile dejanske nujnosti, ki pa jih hkrati presega. Da, kot nadsubjekt se uresničuje v milijardah individumov “v nekakšni *diskurzivni* modernizaciji”. ‘Družba diskurza’ (Jürgen Habermas) spreminja okvirne pogoje gospodarsko-tehničnega delovanja, ne pogojuje le drugačnega ‘sloga odnosov’, drugih oblik in forumov samopredstavitve; vrednoti tudi dosedanje organizacijsko in strateško znanje in nujno pogojuje nove notranje oblike delovanja in potrjevanja” (str. 200).

Samo čudimo se lahko, česa vsega ne zmore “refleksivna moderna”! Da se ne bi pojavili kakršni koli dvomi o njenih zmožnostih, prevladuje v Beckovem besedilu indikativ. Nobena jezikovna distanca, noben vprašaj ne otežuje “refleksivne moderne”. Hipoteze imajo vrednost raritet, oprezni konjunktiv kot izraz irealnega in potencialnega je Becku pošel. Še celo tam, kjer glagol “morati” izsili prihodnost, nastopa s težkim škornjem samoumevnosti. O sancte Montaigne.

Ta pozitivistična slogovna posebnost ne dopušča natančnejšega utemeljevanja nerešljive povezave med “moderno” in “postmoderno” – ali v Beckovem jeziku: “drugo”, razgaljeno moderno. Analize Zygmunta Baumanna se sicer tu in tam vpletajo. Kjer pa njegove analize ne kažejo le radikalne ambivalence moderne, temveč tudi stalno prisotnost genocidnih

“rešitev”, ki so pogojene s skupnimi strukturami in funkcijami moderne in – tej v najboljšem primeru z drugačnim poudarkom sledeče – “postmoderne”, njegove ugotovitve niso upoštevane. To je, kar povzroča, da se zdi Beckovo govorjenje o velikem subjektu “refleksivne moderne” tako puhlo. Skorajda sistematično se pozablja poglobiti v kapitalistične, od nikogar vladane globine moderne in se sistematično spoprijeti z njeno logiko, ki je ni mogoče zaobjeti s teorijo dejavnosti, niti dejavno izničiti.

3. Beckova politika mora biti dejansko “izmišljena”, da lahko omogoča pozitivizem. Proti temu, da bi ta “iznajdba” dobila dejansko moč in se ne bi izkazala le kot prihodnost neke politične iluzije, ne govori le Beckov nepolitični pojem politike, proti temu priča predvsem to, da Beck, utrujen od analiz, za to moč ne more navesti nobenih verodostojnih razlogov – razen svojega protistrupnega placeba.

Vsekakor ne smemo spregledati, da se Beck nad vladajočo psevdopolitiko spravlja tudi z dobro merjenimi udarci: glede njene državne fiksacije (vsekakor v Nemčiji), ki je dolgo preprečevala vsakršno politiko “od spodaj” ali izven uveljavljenih institucij; glede shematsko zgrešenega ločevanja med “javnim” in “zasebnim”, ki v zavesti in ravnanju daje zmotno podobo družbene resničnosti; glede izmaličene sferične cepitve na “politiko”, “ekonomijo”, “tehniko” in “okolje”, kar prispeva k napačnemu tolmačenju njihovih stalnih prekrivanj in “notranje politike” formalno nepolitičnih prizorišč. Tu Beck po pravici širi prostor potencialno in aktualnopolitičnega. Povsod se skrivajo “odločitve”. Točneje: dani rezultati so posledica konfliktov med strukturno neenakimi interesi.

Na podlagi domneve z blagoslovom prežetem delovanju “protistrupov” ter o osvobajajočem poreklu nepreverjene individualizacije – nota bene: večinoma je govora o “individualizaciji”, komaj kje o individuumih, kaj šele o tem, kako v družbi postanejo osebe –, Beck prihaja do domneve o svetu, ki je vedno in povsod na razpolago, ki je dostopen za dejavnost in ki ga dejavni individuumi lahko spreminjajo. “*Kako je mogoče (politično) oblikovanje?*” sprašuje v analogiji s Kantovim “Kako je mogoče spoznanje?” (str. 65); in odgovarja mimo vsake analogije in vsakršne utemeljitve: delovanje, oblikovanje je povsod mogoče. Vsi ljudje imajo možnost, da si z ročnimi spretnostmi zgradijo življenje. “Politika ročnih spretnosti”, se glasi pravilni odgovor: “Pod za pročelji in ruševinami včasih celo sijoče zloščene stare industrijske ureditve se dogajajo preobrti in izbruhi – ne povsem zavestno, a tudi ne nezavedno in namenoma, prej podobno kolektivu slepih brez palice za slepe in psa vodnika, a z dobrim nosom za to, kar je osebno pomembno in je, če gledamo na splošno, lahko tudi zgrešeno. Ta tisočnoga

nerevolucija se odvija. (...) To so torej 'popadki' neke nove dejavne družbe, družbe samooblikovanja, ki bo morala vse nekako "iznajti", a ne ve: kako, zakaj, s kom; temveč morda le: kako *ne*, proti čemu in s kom na noben način" (str. 161 in nasl.).

Krožeči voluntarizem. Nenadoma obstaja možnost, "da tehniko rešimo iz spon (tudi ponotranjenih lastnih navezanosti) ekonomije in države ter jo izpostavimo hladnemu vetru dvoma" (str. 180). Tako je s čarobno paličico mogoče sleči s sicer komaj obravnavane ekonomije (ostaja zakoreninjena v mehanični pošasti, "industrijski družbi") njeno lastno dinamiko ter jo politično omejiti. Uganka. Da, pa kljub vsemu nihče ne bi mogel ujeti čarobnega škrata izmišljene politike, mora biti najdenček kar takoj pobotan s svojimi starši, s "politiko, ki ji vladajo pravila". Znotraj njenih, prav tako neopredeljenih meja se lahko po mili volji igra. "Igra klasične industrijske družbe – nasprotja med delom in kapitalom, med levico in desnico, interesna nasprotja povezav in političnih strank – se nadaljuje" (str. 297).

Torej vendarle? A nobenega stavka ne smemo jemati dobesedno. "Istočasno se mnogi sistemi pravil igre želijo in se tudi pričenjajo prekopicovati, pri čemer ostaja povsem nejasno – v prenesenem pomenu –, ali naj v prihodnje igramo karte, človek (ne?) jezi se ali nogomet. Politika, ki ji vladajo pravila, in pravila spreminjajoča politika se prekrivata, mešata in križata. V nekem obdobju prevladuje ena, v drugih obdobjih spet druga. Medtem ko Evropa doživlja nazadovanje v rigidne, krvave nacionalnodržavne inačice igre enostavne moderne, se Amerika približuje novemu kontinentu iznajdbe političnega, preizkuša – in prenaša – politiko politike (morda)" (str. 207). Bi ob tem Karlu Krausu prišlo na misel še kaj?

4. Postmoderna, kot je znano, ni čisto prava postmoderna. Le kdo se ni zgledoval po Foucaultu, Lyotardu in drugih, pa se je moral od njih samih spet in spet učiti tudi negotovosti? Estetizirajoča poljubnost Ulricha Becka pa – njegovi miselni prevali, stalno menjavanje ravni in brazgotinasto scefрани jezik v nepremišljenem indikativu – zapušča področje intelektualnega poštenja (v smislu Nietzscheja in Webra). Pri tem kljub vsemu predpostavljam, da Beck piše v dobri veri, da, skoraj v nekakšnem navalu vere in prepričanja. To, da se velikopotezno skorajda ne meni za tradicijo političnih pojmov, teoretskih stališč in bojev, bi lahko ovrednotili kot osvežujoče, če ne bi bilo njegovo utemeljevanje tako popolnoma osvobojeno "družbene materije", globalne "prevlade dejanskih povezav" (Musil), prosto tudi vsakršne institucijske analize. Zato pri njem – tako rekoč po sili razmer – manjka družbeni pojem današnjega individuuma in njegovih globalno lokalnih pogojenosti, kakor tudi pojem družbe v času somraka nacionalne države. In manjka predvsem

pojmem političnega sredi "pohlepa trga" in "nemoči države v boju svetovnega gospodarstva", če malo spremenjeno citiramo naslov knjige Clausa Kocha, ki govori o tem.

V po smrti objavljenem članku ('Philosophy and Politics'), ki je izšel leta 1990 v "social research", je Hannah Arendt dejala takole: "Če filozofi kljub svoji potrebni distanci do vsakdanjih človeških dogajanj vseeno včasih zmorejo s pojmi zaobjeti resnično politično filozofijo, potem bi morali mnogostranost človeka ("the plurality of man") povzdigniti v predmet svojega občudovanja. Iz tega namreč raste celotno kraljestvo človeških dogajanj – njihov blesk in njihova beda." Morda je prav Beckovo pomanjkanje distance do vsakdanjega življenja in do aktualne (psevdo)politike to, kar mu preprečuje, da bi se približal pojmu političnega, ki bi ustrezal zahtevam časa? Beckovi individuumi tonejo v toku globalne individualizacije. Ti individuumi sicer niso majhni nakracani možici, a v vznemirljivi negotovosti svoje, v vseh postavkah vnaprej dane biografije in politike ročnega dela ravnajo vendarle presenetljivo konformno. Nimajo niti trohice skupne javnosti. Družbena podlaga vsake politike, pri Hannah Arendt samoumevna, je izginila. Beckovi radostni politiki ročnega dela se lahko v konsekvntni iluziji vsi počutijo "kot zvezni kanclerji", tudi in prav zato, ker in če njihovo "delovanje" ničesar ne povzroči. Becka so v nekem volilnem oglasu, ki je bil objavljen 5.10.1994, citirali s temle stavkom, zopet v indikativu: "Vsi smo zvezni kanclerji. Volite sami sebe – volite spremembo." "Iznajdba političnega" in samoizum ročnodelskega sociologa. Odgovornost? Individualna nezmožnost, da bi nosili odgovornost, predstavljena kot hibridna ikariada, je stopila na mesto "organizirane neodgovornosti" (Beck).

Prevod Amalija Mergole